

Tarihsel Süreç İçerisindeki Kültürel ve Fiziksel Değişim Üzerine Bir Araştırma: Trabzon Taksim Meydanı Örneği

*A Study On Cultural Change in Places Towards the Past and the Present:
The Case Study of Trabzon City Square*

Filiz DOĞAN, Arzu KALIN, Ali ÖZBİLEN

ÖZ

Bu çalışmada, kültür kavramını değişimle ilişkilendirerek peyzaj alanında somut bir tanımlama elde edilmeye çalışılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin teknolojik bağımlılığına bağlı olarak gerçekleşen değişim hızı ve bunun sonucu olarak kullanım kültürü ve mekan kullanımında yaşanan süreklilikteki kopukluklar negatif mekanları doğurur ve bu durum insan-mekan arasındaki yabancılaşmaya sebep olur yaklaşımı benimsenmiş ve bu yaklaşım içinde yabancılaşma, toplumsallaşma, aidiyet ve güven, pozitif mekan, negatif mekan kavramlarından yararlanılarak bir araştırma modeli ortaya koyulmuştur. Çalışmanın sonucunda oluşturulan araştırma modeli ile değişimin insan ve mekan arasındaki bağı azalttığı ve böylece mekansal süreklilikteki kopukluğun negatif mekanlar ürettiği tespit edilmiştir. Fiziksel sürekliliğin sağlanmaması durumunda insanın mekana ve paralelinde birbirlerine yabancılaştığı belirlenmiştir. Bu durumun bireyin uyum ve aidiyet duygusundaki azalmaya sebep olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Algısal değişim; fiziksel değişim; kent meydanları; kültürel değişim; tarihi süreç.

ABSTRACT

In this study, concept of the culture is tried to get a perceptible definition in landscape workspace associating with change. The pace of the rapid changes fort he technological dependency level of the developing countries creates spaces which are similar. As a result of this, the harmony between imaginary and real spaces in the minds of the people is lost and the perceptibility is reduced, which causes alienation to the space. A studt model within the framework of the current approach is proposed by making use of such concepts as alienation, socialization, belonging and trust, positive and negative spaces. The search model that is developed in the end of the study, it was conclude that the change reduced the bond between the humans and the spaces and that the gaps in the espatial continuity produced negative spaces. It was observed that the humans become alienated to the space and to each other accordingly in the case of failurein providing a pysical continuity. It was also observed that this situationals reduced the sense of belonging and harmony of the individuals.

Keywords: Perceptual change; physical change; urban square; cultural change; historical process.

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Peyzaj Planlama ve Tasarım, Trabzon

Başvuru tarihi: 01 Ağustos 2017 - Kabul tarihi: 19 Haziran 2018

İletişim: Ali ÖZBİLEN. e-posta: ozbilen_ali@hotmail.com

© 2018 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2018 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Küresel kitle kültürünün, gelişen iletişim teknolojilerinin de yardımıyla dünya üzerinde büyük bir hızla yayılmaya ve baskın duruma geçmeye başladığı günümüzde bu durum kenti ve kentlinin kenti algılama biçimini de değiştirmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte artık üretim ve tüketim toplumlari arasındaki alışveriş sadece hizmetle sınırlı kalmamış, sunulan hizmetin içinde bu hizmeti üretenlerin kültürleri de yer almaya başlamıştır. Bu noktada üretenlerin ve tüketenlerin farklı kültürlere ait olması kullanıcının kültürel beklentilerinden farklı ürünlerin üretilmesi ve zorunlu olarak tüketilmesi sürecini ortaya çıkarmıştır (İçli, 2001). Toplum teknolojiyi üretmediği ve teknolojinin insanları kullanmaya başladığı böyle bir süreçte kültürler arası farklılaşmalar ve uyumsuzluklar “kültürel geri kalma”, “kültür boşluğu”na sebep olmaktadır (Güvenç, 2008). Kentleşme sürecinde yaşanan hız ve kaçınılmaz iletişim boyutunun kültür boşluğunu arttıran bir diğer özelliği ise farklılıkları ortaya koyacağına, benzerliğin vurgusunu yapmasıdır (Rowe, 1993). Mekanlar arasındaki farkın azaltması ve benzerliklerin artması insanın kafasındaki “yer olgusu”nun, yani kültürel aktivitelerle (insan ürünlerini gerçekleştirme etkinliği) bir mekanın diğerlerinden farklılaşma durumunun, zarar görmesine neden olmuştur. Oysa kentli, içinde yaşadığı kentsel mekanları sadece yapısal özellikleriyle değil aynı zamanda o mekanın kullanımıyla üretilen zihinsel yapı ve süreçler bütünü olarak da algılar. Bu nedenledir ki zihinsel yapı ve süreçler ile yapısal mekan arasındaki uyum sağlandığında algılanabilirlik artar, uyum sağlanmadığında ise “yabancılaşma” başlar (Schulz, 1971). Dolayısıyla kültürel aktivitelerin (insan ürünlerini gerçekleştirme etkinliğinin) kentlinin kentsel mekanı algılamasındaki yeri son derece önemlidir çünkü mekanı farklılaştırması beklenir. Ancak gelişmekte olan ülkelerin teknolojik bağımlılığına bağlı olarak gerçekleşen değişim hızı (iletişim, medya, küreselleşme vb.) birbirine benzer mekanların doğmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak insanların zihnindeki mekan ile yapısal mekan arasındaki uyum kaybolmakta, algılanabilirlik azalmakta ve böylece kentli içinde yaşadığı kentsel mekana yabancılaşmaktadır. “Aynılaşan” kavramının kimliksiz olarak tanımlandığı günümüzde, kimliksiz şehrin başlıca öğeleri kamusal alanı boşaltılmış, araçlara bırakılmış, birbirinin benzeri alanlar, parçalı ve kendini tekrar eden bir yapıya sahip, en önemlisi de geçmiş silinmeye başlamış, geçmişinden kalan öğeler de turistik birer metaya dönüştürülmüş kentler olarak karşımıza çıkmaktadır (Koalhas ve Mau, 1995).

Bir kentte kentlinin çevresini tanıyabilmesi mekanlar arasında bağ kurmasına bağlıdır. Aksi takdirde, kendisini kaybolmuş hisseder. Bu durum kentlinin yaşadığı çevreye uyum sağlaması, aidiyet duygusunun gelişmesi ve güven duygusunun artması için son derece önemlidir (Carr ve

diğ., 1992; Lang, 1994). Bu konudaki araştırmaların öncülerinden Güvenç (2008); bir sokak ya da mahalle çevresinde en az 15-20 yıllık (bir kuşaklık) süreklilik sağlanmadığı takdirde, kente göç eden yeni kentlinin kimlik bunalımına düşmesinin kaçınılmaz olacağını savunmaktadır. Ayrıca kimlik bunalımına düşen kentli, göç ederek terk ettiği köyüyle ya da memleketiyle özdeşim kurmakta güçlük çekecektir (Güvenç, 2008). Bu nedenle kentsel açık alanların tasarımında sürekliliğin ve buna bağlı olarak algılanabilirliğin sağlandığı kentsel mekanların oluşabilmesi için kültürel değişim sürecinin ve bu sürecin mekana ve topluma olan yansımalarının araştırılması ve öneriler geliştirilmesi dikkate alınmalıdır.

Eğer kentsel bir mekanda bir etkinliğin ortaya konma biçiminde gerçekleştiği yere uyum sağlamayan, kültürün dışından empoze edilmiş fiziksel biçimler söz konusu ise ve ilgili alt kültürün tavır ve tutumunu değiştirmesindeki hızı düşükse bir sorun ortaya çıkabilir. Ya da tersine, değerler ve dünya görüşü çeşitli değiştiren etkilerle hızla değişmişse ve kentsel mekan hala eskiden olduğu gibi kaldıysa yine sorun var demektir. Kentsel mekanların tasarımı ve alternatif çözümleri söz konusu olduğunda, kültürel öğelerin tanımı kadar değişim sürecinin ve değişime uğramış davranışın (kullanım kültürü/etkinlik) belirlenmesi önemlidir. Gerek geleneksel çevrelerden, gerekse değişmekte olan çevrelerden veri toplanması ve analiz edilmesi gerekir. Sonuç olarak bu veri kümelerinin karşılıklı yordanmasından geleceğin kentsel mekanlarının ilkeleri ve standartları belirlenebilecektir. Bu nedenle kültürel öğeler, bunların evrimleri ve değişimleri kentsel tasarımlarda göz önünde bulundurulmak zorundadır (Gür, 1996). Bu doğrultuda fiziksel değişim kültürel değişimden hızlı olduğunda ya da bunun tersi gerçekleştiğinde yani; kültürel değişim fiziksel değişimin önüne geçtiğinde insan-çevre etkileşimi arasında bir sorun var demektir. Toplumun kültürel yapısını dikkate alan kentsel mekan düzenlemeleri, o toplum için çevrelerine uyum sağlamalarında oldukça yardımcı olacağı açıktır. Rapoport; kültürel değişimin bir şok gibi yaşanmasını önlemek için “destekleyici çevreler” (onarıcı çevreler) kavramını ileri sürer. Destekleyici çevreler geleneksel ve bilindik etkinlikleri desteklemekle güvenli ve tanıdık ortam oluştururlar ki bu durum sağlıklı bir uyumu ve modernizasyonu hızlandırır. Üstelik bu tip yerleşmelerin biliş şemasının topyekün yeniden yapılanmasına gerek yoktur ve böylelikle stresi azaltır (Rapoport, 1978). Bu nedenle kültürel sürekliliği sağlayan çevre düzenlemeleri, toplumun birbirine ve mekana yabancılaşmasına engel olması ve kültür çeşitliliği oluşturması açısından oldukça önemlidir. Rapoport (2004); “İnsanla çevreleri arasındaki mekanizmalar kültürel, kültürle ilişkilidir, kültürle değişir” tanımlamasını yapmıştır (Rapoport, 2004). Bu nedenledir ki kentsel tasarımlarda tarihin sürekliliği, yaşamın sürekliliği ile birlikte düşünülmelidir. Yaşamın özünde, bu sürekliliği sağlayan değişim ve gelişmeleri ger-

çekleştiren dinamikler vardır. Bu kavramlar insanoğlunun yarattığı fiziki mekana uygulandığında belli koşullar altında değişme ve gelişme yoluyla bu sürekliliği sağlayan dinamikleri görmek mümkün olur (Batur, 1975).

Kentleşme sürecinde yaşanan değişim hızının, bu değişim hızına paralel olarak ortaya çıkan ve kaybolan etkinliklerin ve bu etkinliklerin gerçekleşmesine olanak sağlayan mekansal özelliklerin belirlenmesi bu dinamiklerin görülmesini netleştirecektir. Kültürel sürekliliği sağlayan kentsel tasarımların başarılı kılınmasına ilişkin araştırmalar, algılanabilirliğin sağlandığı mekanların önemine işaret ederken, bu dinamiklerin araştırılmasına ilişkin çok net kriterler ortaya koymamışlardır. Sağsöz ve Kahya (2004) kentsel sit alanlarında yaptıkları çalışmada yapıları sağlamlık derecelerine göre yok olan yapılar, ağır tahrip edilmiş yapılar, değerlendirilebilir yapılar olarak üç sınıfa ayırmış, koruma türü olarak da aktif korunan yapı ve pasif korunan yapı olarak sınıflandırmışlardır. Sağlamlık derecelerine göre sayılarını belirlemiş ve çıkan yüzde oranlarını en iyi korunan, en kötü korunan olmak üzere yorumlamışlardır. Bu çalışmanın amacı kültürel değişimi kent ölçeğinde fiziksel değişim ve algısal değişim olmak üzere iki başlıkta tanımlayan bir uygulama çalışması yapmaktır. Bu uygulama çalışması ile değişim hızına paralel olarak kaybolan, devam eden ve ortaya çıkan yeni etkinliklerin ve bu etkinliklerin gerçekleşmesine olanak sağlayan mekansal özelliklerin saptanması, yaşanan bu değişim sonucu geçmiş ve günümüz kullanıcı memnuniyetinin değerlendirilmesi ve bu değişim sonucu oluşan negatif mekan kavramına alternatif getirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda (1) Korunmuşluk ve korunmamışlık kriterleri üzerinden değerlendirilen fiziksel değişim üç ana başlık;

- Korunan (etkinlik ve mekan korunmuş),
- Az korunan (mekan korunmuş-etkinlik değişmiş yada etkinlik korunmuş - mekan değişmiş)
- Korunmamış (mekan ve etkinlik değişmiş) olarak belirlenmiş ve çalışmaya yön vermiştir.

(2) Algısal değişimin saptanabilmesi amacıyla geçmiş ve günümüz kullanım durumu ve kullanıcı memnuniyeti literatürde tanımlanan kavramlar doğrultusunda sınımlanmıştır.

Materyal

Kuruluşu M.Ö. 2000'li yıllara dayanan Trabzon konumu itibariyle tarihin bütün evrelerinde tüm dünyanın ilgisini çekmiş ender kentlerden biridir. Avrupa ile Asya'nın ipek yolu üzerindeki en önemli irtibat noktasında bulunması, değişik medeniyetlere ev sahipliği yapması Trabzon'u ayrıcalıklı kılan etkenlerin başında gelmektedir. Çok sayıda yerli ve yabancı gezginler tarafından ziyaret edilerek adından övgü ile söz ettirmiş, ünlü seyyah Marko Polo ve Evliya Çelebi'nin anılarına da konu olmuştur (Trabzon, 2009). Karadeniz'in çok eski ve köklü bir kültür kenti olan Trabzon, tarihsel kültür yaşamı, yüzyıllar boyunca süren göç ve isti-

larla iç içe geçerek biçimlenmiş ve bu etkileşim sürecinde çok değişik halkların kültürel birikimiyle harmanlanarak günümüze ulaşmıştır (Aşut, 2009). Her zaman önemli bir ticaret ve geçiş bölgesi olan Trabzon'da 19. yüzyılın sonlarında üç ayrı dilde gazete çıkmaktadır ve 10 ayrı ülkenin konsolosluğu da yine bu kentte bulunmaktadır (Özdemir, 2011). Çalışmanın amacı geçmişten günümüze gerçekleşen kültürel değişimin kullanım ve etkinlik ile mekan etkileşimi bağlamında değerlendirilmesine yönelik olduğundan, çalışma alanı olarak Trabzon kenti için önemi ve anlamı olan, yoğun kullanımlı bir alan seçilmesi kararlaştırılmıştır. Çalışma alanlarına ait diğer araştırmalardan (Özer ve Ayten, 2005; İnceoğlu ve Aytuğ, 2009; Eyüce, 2000) elde edilen sonuçlar dikkate alındığında farklı fiziksel ve kültürel özellikleri de bünyesinde barındıran ve aynı zamanda kenti en iyi yansıtan alanların meydanlar olduğu belirlenmiştir. Böylece Trabzon kent merkezinde bulunan Meydanlardan Taksim Meydan ve çevresi (Çapa ve Çiçek, 2004; Tuluk ve Düzenli, 2010) çalışma alanı olarak seçilmiştir (Resim 1).

Metod

Kültürel değişimi; kaybolan, varolan ve yeni eklenen etkinlikler ve mekan özellikleri bağlamında fiziksel değişimle, kullanım durumu ve kullanıcı memnuniyetini ise algısal değişimle ilişkilendirerek, 1900'lü yıllardan günümüze kadar geçen tarihi süreçte değişimi sorgulamak bu çalışmanın öncelikli hedefi olmuştur (Şekil 1).

Araştırmanın Temel İlgi Alanı

1. Aşama

Araştırma modelinin ilk adımında belge taraması yapılarak Taksim meydanı ile ilgili 1900'lü yıllardan günümüze etkinlik ve mekan özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikleri belirlerken Taksim Meydanının 1900'lü yılların başından günümüze kadar etkinlik ve mekansal özelliklerini yansıtan, geçmiş ve günümüze ait tanımlamaları içeren yazılı ve sözlü anlatımlardan, geçmiş dönemlere ait fotoğraflardan, tarihi haritalardan, belediye verilerinden yararlanılmış, yüz yüze görüşme yapılarak bütüncül bir araştırma yaklaşımı belirlenmiştir. Daha sonra elde edilen bu veriler doğrultusunda 1900'lü yılların başına ait mevcut durumu gösteren restitüsyon haritası oluşturulmuştur. Yenileme anlamına gelen restitüsyon sözcüğü dilimize Fransızca'dan girmiş olup, kazılar sonucu ortaya çıkan ya da hala ayakta olan antik yapıların, gelecek kuşaklara taşınmasını sağlamak amacıyla, özgün yapılarını korumak ilkesiyle yapılan onarım çalışmaları olarak tanımlanmaktadır (Ahunbay, 1996). Bir başka deyişle restitüsyon tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarılmasının ve koruma anlayışının gelişmesinde en önemli teknik yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Erim, 2007).

1900'lü yıllara ait mevcut durumu gösteren ilk restitüsyon haritası referans alınarak bir önceki yıla göre korun-

Resim 1. Çalışma alanı.

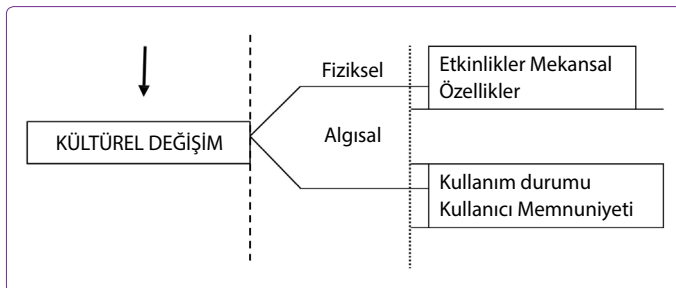
muş, korunmamış ve yeni eklenen mekanlar AutoCAD 2014 ortamında çizilerek Taksim Meydanının fiziksel değişimi geçmişten günümüze adım adım haritalandırılmıştır. Çizimlere altlık olarak Lambert Trabzon İmar Planı (1939), Trabzon İl Etüt Projesi (1967), Trabzon İmar planı (1986), Trabzon İmar planı (2001), Trabzon İmar planı (2014) haritalarından yararlanılmıştır. Restitüsyon çalışması sonucu üretilen haritalarda, fiziksel değişim analizi restitüsyon

sonrası belirlenen zaman aralıklarındaki fonksiyon, doğal ve yapay unsurlar, malzeme özellikleri, etkinliklerin neler olduğu ve nerede yapıldığının değişimi üzerinden değerlendirilmiştir.

2. Aşama

Araştırmanın kültürel değişimin algısal boyutunu belirleyen ikinci adımında Taksim meydanına ait daha detaylı bilgi elde edebilmek ve elde edilen verilerin eksik yönlerini tamamlayabilmek amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Daha sonra bu görüşmeler içerik analizi yöntemi kullanılarak literatürden daha önce kültürel değişimle ilgili olarak belirlenen kavramlar ve bu kavramlara karşılık gelen ifadeler biçiminde temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Böylece Taksim Meydanına ait algısal değişim kullanım durumu ve kullanıcı memnuniyeti üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmanın örneklem seçiminde ölçüt örnekleme yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2005) kullanılmıştır. “Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir?” sorusuyla ulaşılan ilk

Şekil 1. Araştırma Modelinin Temel Kavramları.

Tablo 1. Taksim meydanına ait etkinlik değişim analizinin yıllara göre dağılımı

Taksim meydanına ait etkinliğe bağlı özellikler	1900'lü yılların başı	1920'li yıllar	1930'lu yıllar	1940'lı yıllar	1950'li yıllar	1960'lı yıllar	1980'li yıllar	2000'li yılların başı	2014
Sirkülasyon	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dinlenme	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Deve kervanları dinlenme	✓	✓	✓	✓					
Rekreasyon		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Buluşma		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sohbet etme		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sinema/Tiyatro seyretme		✓	✓	✓	✓	✓			
Konser seyretme ve dinleme		✓	✓	✓	✓	✓			
Radyo (Ajans) dinleme			✓	✓	✓	✓			
Askeri yürüyüş merasimi			✓	✓	✓	✓			
Bayram kutlamaları /horon			✓	✓	✓	✓			

bilgi kaynağının ya da kaynaklarının verdiği isimlerle günümüz ve geçmişe ait kültürel ve mekansal değişimi saptadığı “kartopu yada zincirleme örnekleme yöntemi” (Altunışık; Coşkun; Yıldırım ve Bayraktaroğlu, 2002) kullanılarak görüşme denekleri belirlenmiştir. Bu araştırmada örneklem grubu oluşturulurken dikkate alınan ölçütler; “çalışma alanını bilen en az üç kuşak Trabzon kentinde ikamet etmiş olmak” olarak belirlenmiş ve genelini 60 yaş üzeri kullanıcı grubunun oluşturduğu 16 örneklem grubuyla yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşme ve belge tarama sonucu görüşme sayısı 26 kişiye ulaşmıştır. Saptanan tanımlamalar, ifadeler ve kullanım verileri günümüz ve geçmiş dönem çalışma alanı için de sınanmıştır. Bunlar dışında katılımcıların adları, yaşları ve kaç yıldır Trabzon'da oturdukları da görüşmede kaydedilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik bulguların doğruluğu, güvenilirlik ise bulguların tekrarlanabilirliğiyle ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu bağlamda yapılan görüşmeler ile çalışma alanlarına ait bilgi içeren yazılı ve sözlü anlatımlar satır satır okunarak geçmiş ve günümüze ait veriler kodlanmış, kodlanan veriler literatür taramasıyla saptanılan kavramlara karşılık gelen ifadeler, etkinlik ve mekan tanımları olarak temalara ayrılmıştır. Güvenilirliğinin sınanabilmesi amacıyla elde edilen verilerin tekrarlanabilirliği analiz edilmiş ve sıklık yüzdeleri hesaplanmıştır.

Araştırma Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Taksim Meydanına ait Fiziksel Değişim Bulguları

Literatür taraması ve görüşme sonucu elde edilen veriler doğrultusunda Taksim Meydanına ait fiziksel değişim etkinlik ve mekan bağlamında değerlendirilmiş ve etkinlik değişim analizinin yıllara göre dağılımı verilmiştir (Tablo 1).

Taksim Meydanına ait etkinlik değişim analizinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde ağırlıklı olarak etkinlik literatürden elde edilen veriler doğrultusunda 30'lu, 40'lu, 50'li

ve 60'lı yıllarda yapılan etkinlik çeşitliliği fazla iken, günümüzde ise bu çeşitlilik azalmaktadır (Tablo 1).

Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler doğrultusunda, Taksim meydanına ait geçmiş etkinlik tanımları tekrarlanabilirlik yüzde dağılımlarına göre Bayram kutlamaları (%25) (Resim 2) ve müzik dinletileri (%14) öne çıkmaktadır (Tablo 2). Toplam etkinlik dağılımı 59, (%98)'ini oluşturmaktadır (Tablo 2).

Bu aşamada çalışma alanı ve yakın çevresinin “1900'lü yılların başındaki durum” restitüsyonunu çizmek, restitüsyon çalışmasını referans olarak belirlenen zaman periyotlarındaki mekansal değişimi görselleştirmek hedeflenmiştir. Buna göre 1900'lü yılların başındaki mevcut durum, 1920'ler, 1930'lar, 1940'lar, 1950'ler, 1980'ler, 2000'li yılların başı ve 2014 yıllarına ait mekansal değişim analizi, fonksiyonu, doğal ve yapay unsurları, malzeme özellikleri (donatısı), etkinlikler ve bu etkinliklerin nerede yapıldığına ilişkin bulgular doğrultusunda değerlendirilmiştir (Şekil 2-10). Elde edilen verilere göre Taksim meydanının tarihi

Resim 2. Bayram Kutlamaları, 1960'lı yıllar (Ceyhan Murathanoğlu arşivinden).

Tablo 2. Taksim meydanı geçmiş ve günümüz etkinlik tanımları toplam sıklığı ve yüzde dağılımları

Etkinlik Tanımı	G1	G2	G4	G6	G7	G8	G9	G10	G11	G12	G13	G14	G15	G16	S.an 1	S.an 5	S.an 6	S.an 7	S.an 8	Y.an 1	Toplam	Yüzde
Bayram kutlamaları	x	x	x	x	x	x		x		x	x	x	x	x			x	x	x		15	25
Müzik dinletileri	x					x	x		x	x					x			x		x	8	14
Sohbet					x		x		x	x		x						x			6	10
Dinlenme konaklama		x		x				x								x			x		5	8
Kahve -çay içmek	x		x							x					x						4	7
Tiyatro seyir	x			x		x															3	5
İdam		x			x			x				x									4	7
Nargile içmek										x					x						2	3
Sahne, film gösterileri			x												x						2	3
Haber dinleme (radyo)	x																x				2	3
Nargile içmek									x						x						2	3
Diğer		x		x	x	x									x					x	6	10

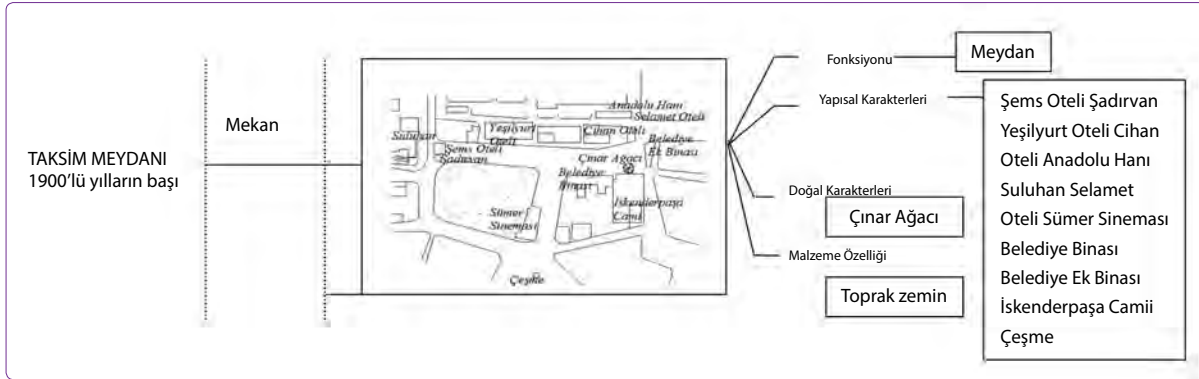
G: Görüşmecileri; S.an.: Sözlü anlatımları; Y.an.: Yazılı anlatımları ifade etmektedir.

süreç içerisinde fonksiyonu değişmemiştir. Ancak yapısal karakterlerden tarihi binaların bazılarının yıkıldığı ya da işlevinin değişmesine rağmen bazılarının halen varlığını sürdürdüğü belirlenmiştir. Doğal karakterler değerlendirildiğinde ise meydanın yakın çevresindeki çınar ağacı geçmişten günümüze korunan karakter olarak tanımlanmaktadır. Malzeme özelliğine göre geçmişte doğal malzeme tercih edilirken, günümüzde yapay malzeme tercih edilmiştir. Donatılar açısından tarihi süreç içerisinde katlanır sandalyelerden (Resim 3), plastik sandalyelere geçiş göz-

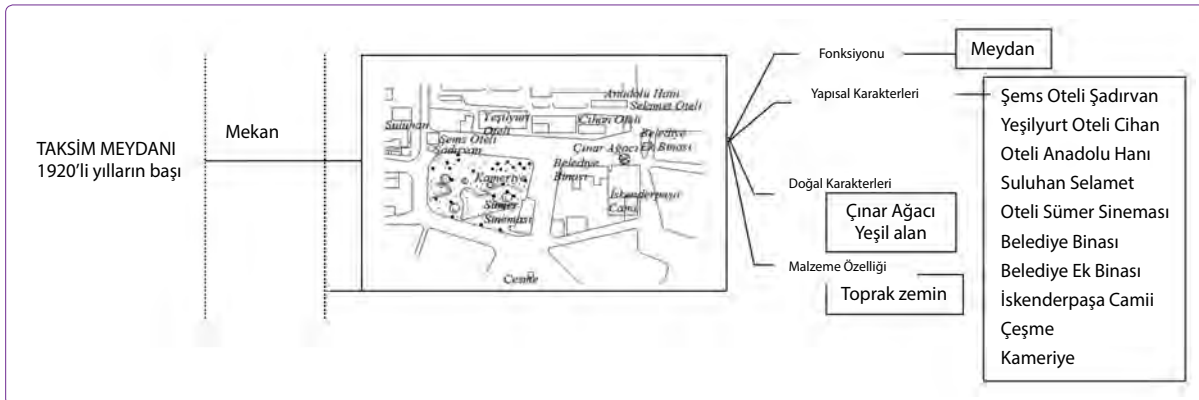
lenmiş ve günümüzde ise ahşap oturma birimleri bunların yerini almıştır.

Görüşmeler sonucu Taksim meydanına ait geçmiş mekan tanımlarında Sümer sineması (%11) (Resim 4), Şems oteli (%10), meydan içerisindeki katlanır sandalyeler (%10) (Şekil 14) ve sinemalar (%10) öne çıkan mekan tanımlamaları olmuştur (Tablo 3). Toplam mekan tanımlama sayısı 73, (%100).

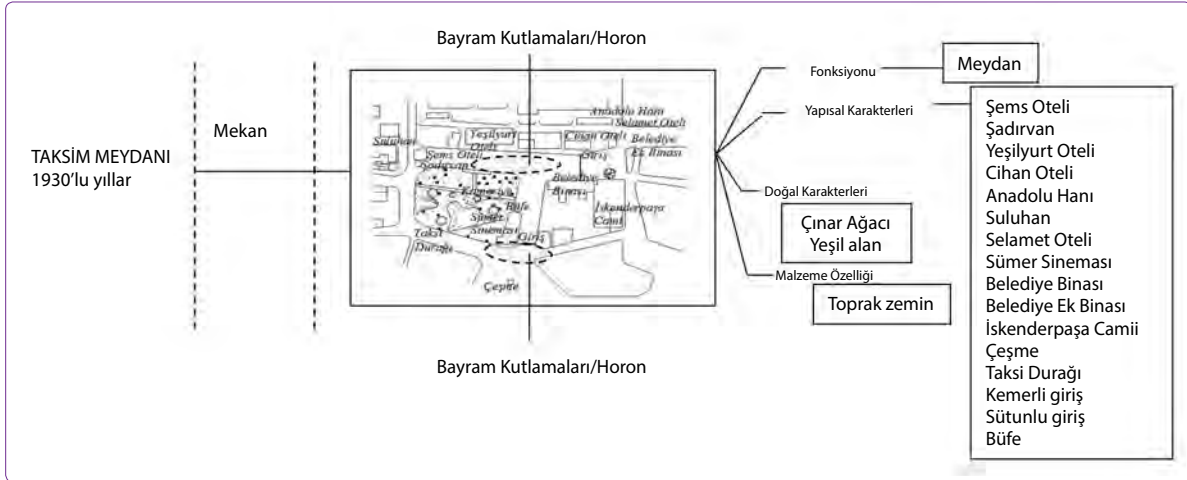
Kültürel değişimin fiziksel değişim bağlamında etkinlik-mekan ilişkisinin çözümlenmesinde Tablo 4'de tanımlanan

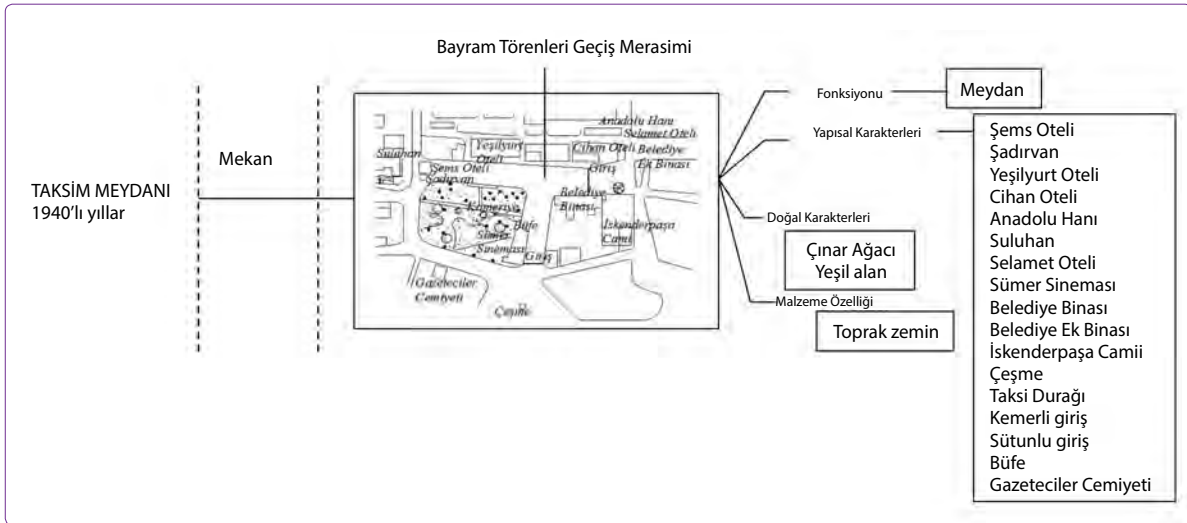
Şekil 2. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1900'lü yılların başı).

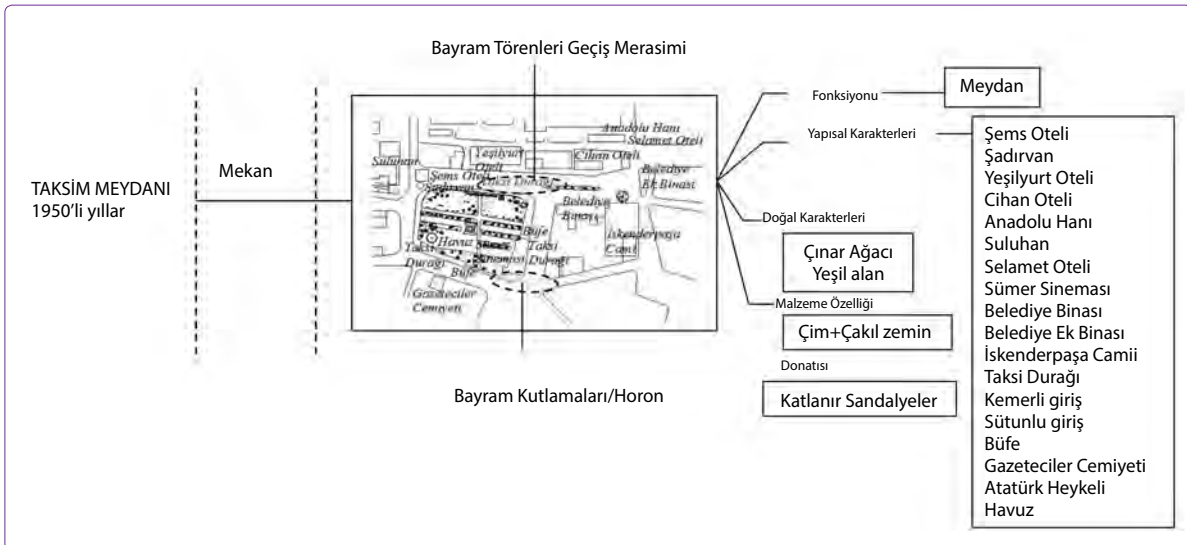
Şekil 3. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1920'lü yılların başı).

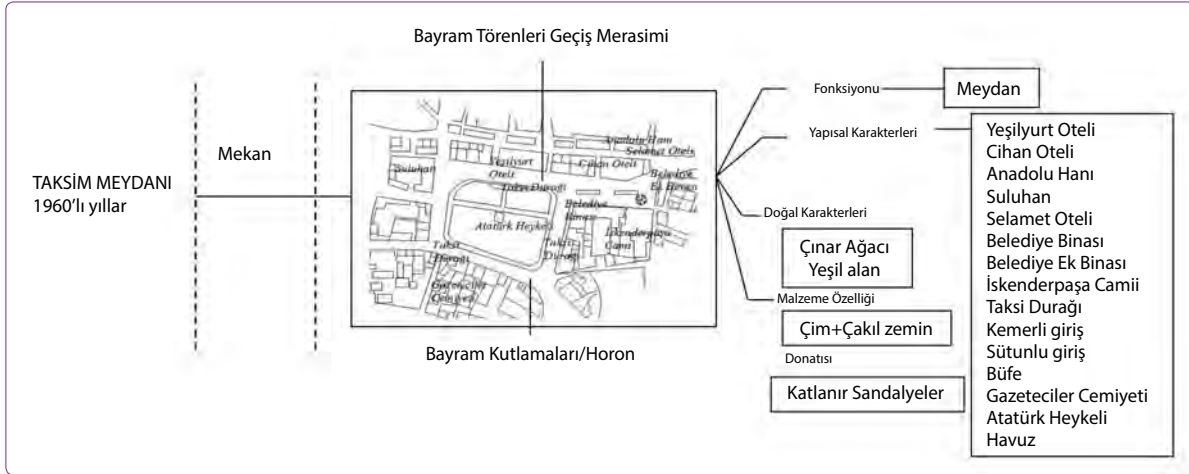
Şekil 4. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1930'lu yıllar).

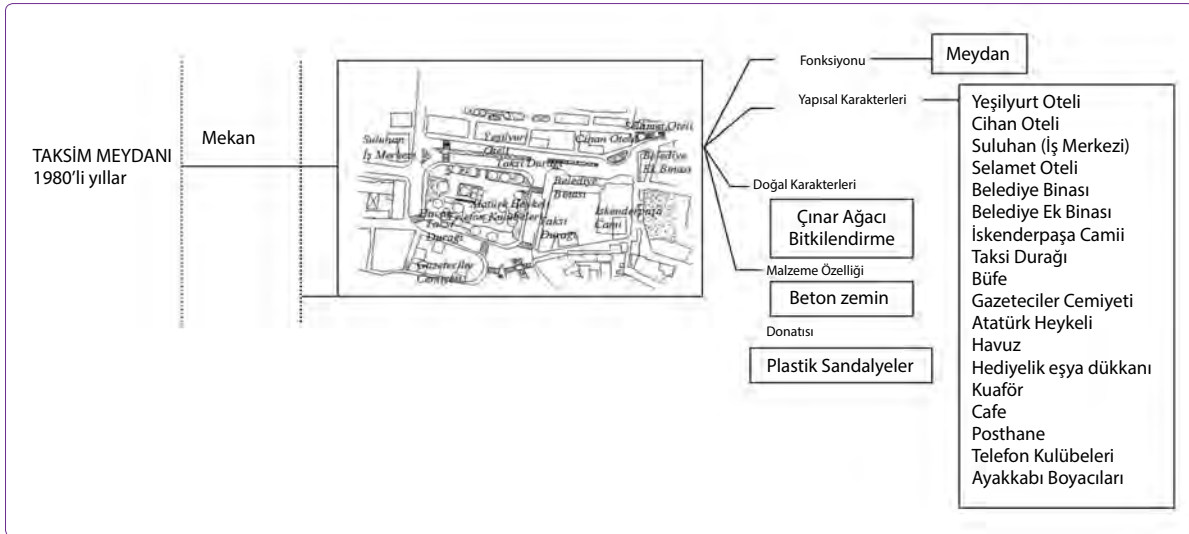
Şekil 5. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1940'lı yıllar).

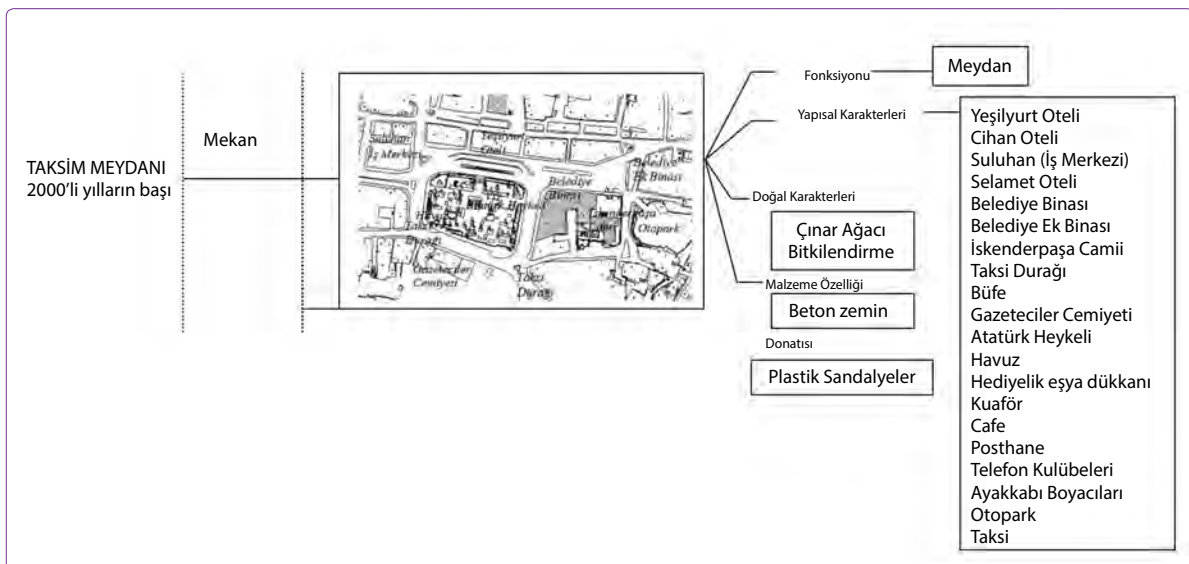
Şekil 6. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1950'li yıllar).

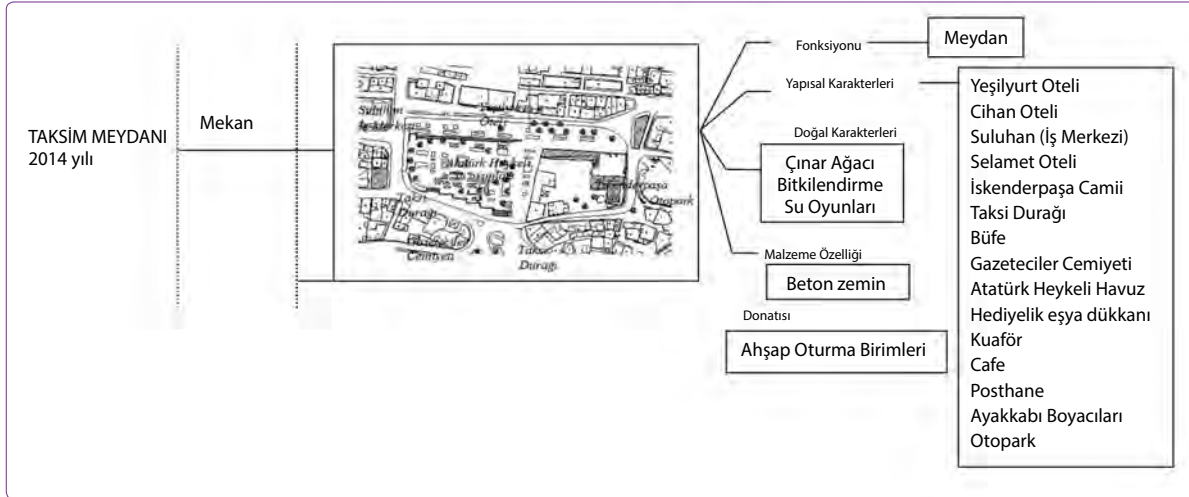
Şekil 7. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1960'lı yıllar).

Şekil 8. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (1980'li yıllar).

Şekil 9. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (2000'li yılların başı).

Şekil 10. Taksim Meydanına ait mekansal değişim analizi (2014 yılı).

veriler SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve yarım

Resim 3. Meydan, katlanır sandalyeler (1950'ler) (Özer, 2011).

Resim 4. Sümer sineması, opera dinletileri, tiyatro gösterilerinin yapıldığı tarihi bina (1920'li yıllar) (Özdemir, 2011).

standart sapma değerleri kullanılarak kültürel değişimin fiziksel değişim bağlamında etkinlik-mekan ilişkisi irdelenmiştir. Elde edilen verilere göre etkinlik frekans dağılımı ve Mekan frekans dağılımı göstergelerine yönelik toplam etkinlik sayısı, korunan etkinlik sayısı ve toplam mekan sayısı, korunan mekan sayısına bağlı olarak Korunan Etkinlik ve Korunan Mekan sayısının (%) yüzde oranları belirlenmiştir (Tablo 5 ve 6).

Korunan etkinlik ve mekan dağılımının istatistiki olarak anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla ise yüzde dağılımları (Tablo 7) yarım standart sapma aralığından yararlanılarak analiz edilmiştir.

Çalışma alanları "Korunan (Etkinlik ve Mekan Korunmuş), Az Korunan (Etkinlik korunmuş-Mekan değişmiş ya da Mekan korunmuş-Etkinlik değişmiş), Korunmamış (Etkinlik ve Mekan değişmiş)" başlıkları altında üç gruba ayrılmıştır. Aritmetik ortalama ve (+) (-) yarım standart sapma aralığından yararlanılarak, çıkan sonuca göre %44.3 aritmetik ortalama ve yarım standart sapma (+11,-11) ile %55.3 ve üzeri "Korunan", %33.3 ve altı "Korunmamış" alan, %55.3 ve %33.3 aralığında kalan "Az Korunan" alan olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 11).

Yapılan değerlendirmelerde %100 - %55.3 aralığı Korunan, %55.3 - %33.3 aralığı Az Korunan ve %33.3 - 0 aralığı ise Korunmamış olarak tespit edilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre Taksim Meydanı korunan etkinlik ve korunan mekan yüzdelерinin aritmetik ortalaması % 40.5 olarak hesaplanmıştır (Tablo 8).

Taksim Meydanına ait Algısal Değişim Bulguları

Kültür insanın en önemli uyum aracıdır (Cohen, 1968) bu nedenle, bir grubun çevresel konumuyla etkileşimlerinde yinelenen problemlerle başa çıkması ve onlara uyum sağlaması olarak da tanımlanmaktadır (Berry, 1981). Bu durumda toplumsallaşma önemli kültürel ögesi olarak kabul edilmektedir (Balci, 2007, Nimkoff, Middleton, 1960 ve

Tablo 3. Taksim meydanı geçmiş ve günümüz mekan tanımı toplam sıklığı ve yüzde dağılımları

Mekan Tanımı	G1	G2	G5	G6	G7	G8	G9	G10	G11	G12	G13	G14	G15	G16	S.an 1	S.an 4	S.an 5	S.an 7	S.an 8	Y.an 1	Toplam	Yüzde
Sümer Sineması							x	x		x	x	x						x	x	x	8	11
Şems Oteli							x	x		x	x	x			x	x					7	10
Sinemalar	x			x	x								x	x					x	x	7	10
Katlanır sandalyeler		x		x	x										x			x	x	x	7	10
Bahçeli evler			x		x	x	x	x						x							5	7
Çakıl taşları			x		x	x	x	x							x			x			6	8
Suluhan								x					x	x	x				x		5	7
İki kapılı								x							x				x		3	4
havuz				x	x										x			x			4	5
Ayakkabı boyacıları	x														x						3	4
çiçekler			x					x							x						4	5
Çınar ağacı				x	x										x						3	4
Anadolu hanı				x				x													2	3
Daha büyüktü					x		x		x	x	x	x									6	8
Şadırvan								x		x		x									3	4

G: Görüşmecileri; S.an.: Sözlü anlatımları; Y.an.: Yazılı anlatımları ifade etmektedir.

Pelto, 1968). Geleneksel kültürel öğelerden diğer önemli bir tanesi de “sorumluluk” ve “boyun eğme” eğitimi (Gür, 1996) olarak açıklanan toplumsallaşma olarak ileri sürülmektedir (Berry ve diğ., 1959). Kişinin yaşamı ve fiziksel çevresi arasındaki bilinçsel ve bilişsel bağlar, kişinin çevresine verdiği anlamlar, kullanıcıların mekana karşı aidiyet, güven, süreklilik gibi pozitif hisler oluşturmaya katkıda bulunur. İşte bu sebepten, insanlar hayatları ile yaşadıkları fiziksel çevre arasında bağlantılar ve anlamlar bulma

ihtiyacı duyarlar (Carr ve diğ., 1992; Lang, 1994). Mekanın okunaklılığı kullanıcının mekanı algılaması, uyum sağlanması ve tanımlayabilmesi için bireyin mekanı algılayışı ve mekanla olan ilişkisi o mekanın okunaklılığından doğrudan etkilenir (Gökgür, 2008). Bu durum kesin, belirgin, kolay anlaşılabilir, okunabilir mekanlar olarak tanımlanan pozitif mekanla (Alexander, 1977) sağlanır. Varoluşsal mekan (zihinsel yapı ve süreçler) ile yapısal mekan arasındaki uyum sağlandığında algılanabilirlik artar. Uyum sağlanmadığında

Tablo 4. Taksim meydanına ait korunmuş, korunmamış, yeni eklenen etkinliklerin ve mekanların yıllara göre dağılımı

TAKSİM MEYDANI (1900'li yılların başı)	TAKSİM MEYDANI (1920'li yıllar)	TAKSİM MEYDANI (1930'lu yıllar)				
FONKSİYONU: Meydan	FONKSİYONU: Meydan	FONKSİYONU: Meydan				
Mevcut Durum	Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen	Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen
Şems Oteli	Şems Oteli			Şems Oteli		Taksi durağı
Şadırvan	Şadırvan			Şadırvan		Kemerli alana giriş
Yeşilyurt Oteli	Yeşilyurt Oteli			Yeşilyurt Oteli		Sütünlü meydana giriş
Cihan Oteli	Anadolu Hanı			Anadolu Hanı		Büfe
Anadolu Hanı	Suluhan			Suluhan		
Suluhan	Selamet Oteli			Selamet Oteli		
Selamet Oteli	Cihan Oteli			Cihan Oteli		
Çınar Ağacı	Çınar Ağacı			Çınar Ağacı		
Belediye Binası	Belediye Binası			Belediye Binası		
Sümer Sineması	Sümer Sineması			Sümer Sineması		
İskenderpaşa Camii	İskenderpaşa Camii			İskenderpaşa Camii		
Çeşme	Çeşme			Çeşme		
Toprak Zemin	Toprak Zemin/çim			Toprak Zemin/çim		
Belediye Ek Binası	Belediye Ek Binası			Kameriye		

Tablo 4. Taksim meydanına ait korunmuş, korunmamış, yeni eklenen etkinliklerin ve mekanların yıllara göre dağılımı (devamı)

TAKSİM MEYDANI (1940'lı yıllar)			TAKSİM MEYDANI (1950'li yıllar)			TAKSİM MEYDANI (1960'lı yıllar)		
FONKSİYONU: Meydan			FONKSİYONU: Meydan			FONKSİYONU: Meydan		
Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen	Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen	Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen
Sems Oteli / Şadırvan	Çeşme	Gazeteciler Cemiyeti	Çınar Ağacı	Çeşme	Atatürk Heykeli	Çınar Ağacı	Şems Oteli	Katlı konutlar
Yeşilyurt Oteli			Belediye Binası /Ek Binası		Çakıl zemin/cim-katlanır sandalyeler	İskenderpaşa Camii	Şadırvan	
Çeşme/Deve Ker.			Anadolu Hanı		Havuz	Atatürk Heykeli	Sümer Sineması	
Suluhan			Atatürk Heykeli		Taksi durağı	Taksi durağı		
Selamet Oteli			Suluhan		Büfe	Gazeteciler Cemiyeti		
Belediye Binası			Gazeteciler Cemiyeti			Çakıl zemin/katlanır sandalyeler		
Sümer Sineması			Şems Oteli/Şadırvan			Suluhan		
İskenderpaşa Camii			Yeşilyurt Oteli			Anadolu Hanı		
Kamerye/Büfe			Selamet Oteli			Yeşilyurt Oteli		
Çınar Ağacı			Anadolu Hanı			Selamet Oteli		
Cihan Oteli			Cihan Oteli			Cihan Oteli		
Alana ve Meydana Gir			Sümer Sineması			Belediye B. /Ek Bina.		

Tablo 4. Taksim meydanına ait korunmuş, korunmamış, yeni eklenen etkinliklerin ve mekanların yıllara göre dağılımı (devamı)

TAKSİM MEYDANI (1980'li yıllar)			TAKSİM MEYDANI (2000'li yıllar)			TAKSİM MEYDANI (2014)		
FONKSİYONU: Meydan			FONKSİYONU: Meydan			FONKSİYONU: Meydan		
Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen	Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen	Korunmuş	Korunmamış	Yeni Eklenen
Belediye B./Ek Bina	Suluhan	Beton zemin/plastik masa-sandalye	Suluhan İş Merkezi		Bilet Satış Birimi	Atatürk Heykeli	Telefon Kulübeleri	Beton zemin/aşşap oturma birimleri
İskenderpaşa Camii	Anadolu Hanı	Telefon Kulübeleri	Belediye B. /Ek Bina		Otopark	İskenderpaşa Camii	Bilet Satış Birimi	
Atatürk Heykeli		Ayakkabı boyacıları	İskenderpaşa Camii			Gazeteciler Cemiyeti		Küçük havuzlar
Gazeteciler Cemiyeti		Posthane	Atatürk Heykeli			Suluhan İş Merkezi		Bisiklet park yeri
Havuz		Cafe	Gazeteciler Cemiyeti			Ayakkabı boyacıları		Sergi alanı
Taksi durağı		Kuaför	Ayakkabı boyacıları			Ptt/Cafe/Kuaför/Büfe		Su oyunları
Yeşilyurt Oteli		Hediyelik eşya dükkanı	Beton zemin/plastik masa-sandalye			Otopark		
Cihan Oteli		Suluhan İş Merkezi	Ptt/Cafe/Kuaför/Büfe			Belediye B./Ek Bina		
Selamet Oteli			Hediyelik eşya dükkanı			Cihan Oteli		
Çınar Ağacı			Cihan Oteli			Selamet Oteli		
			Selamet Oteli			Çınar Ağacı		

Tablo 5. Etkinlik Frekans Dağılımı Göstergeleri

	Toplam Etkinlik Frekans Dağılımı	Korunan Etkinlik Frekans Dağılımı	Korunmamış Etkinlik Frekans Dağılımı
Taksim Meydanı	11	5	6

Tablo 6. Mekan Frekans Dağılımı Göstergeleri

	Toplam Mekan Frekans Dağılımı	Korunan Mekan Frekans Dağılımı	Korunmamış Mekan Frekans Dağılımı
Taksim Meydanı	30	14	11

Tablo 7. Etkinlik ve Mekan Korunma Yüzdeleri

	Korunan Etkinlik (%)	Korunan Mekan (%)
Taksim Meydanı	45	36

ise yabancılaşma başlar (Schulz, 1971). İnsanların kendilerini rahat hissetmedikleri negatif mekanlar (Alexander, 1977) biçim algısında belirsizlik, işlevsel ve görsel rahatsızlık hissi veren mekanlardır (Çakmaklı, 1992).

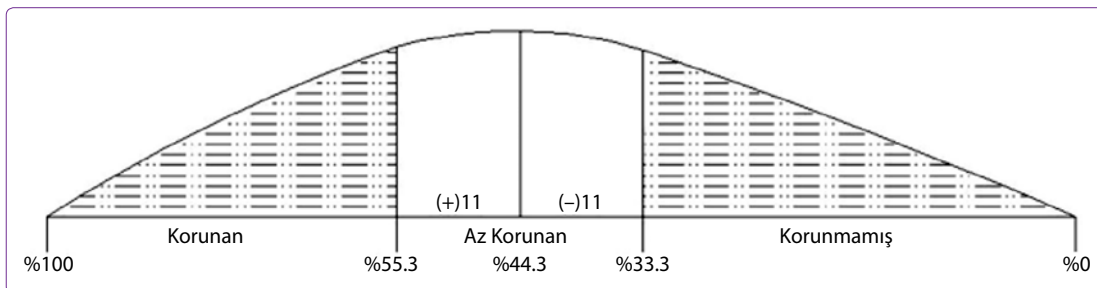
Literatür taraması ve görüşme sonucu elde edilen veriler doğrultusunda Taksim Meydanına ait algısal değişim verilerine ilişkin bulgular, hem yazılı hem sözlü anlatımlar ve görüşmeler sonucu elde edilen veriler değerlendirilerek tanımlanmıştır. Daha sonra bu veriler literatürde kentsel mekanlardaki kültürel değişim ile ilgili çalışmalarda geçen kavramlar arasından seçilenler (yabancılaşma, toplumsallaşma, aidiyet ve güven, pozitif mekan, negatif mekan) dikkate alınarak kodlanmıştır. Böylece Taksim meydanının geçmiş ve günümüz mekanlarının kullanıcı tarafından hangi kavramlarla tanımlandığı belirlenmiştir.

Sözlü ve yazılı anlatımlar ile görüşmeler sonucu elde edilen veriler doğrultusunda kültürel değişimin algısal değişim bulguları içerik analizi ile incelenmiştir. Literatürde tanımlanan kavramlar yabancılaşma (Shulz, 1971; Güvenç, 2008), toplumsallaşma (Balci, 2007, Nimkoff, Middleton, 1960; Pelto, 1968; Berry ve diğ., 1959) aidiyet ve güven (Carr ve diğ., 1992; Lang, 1994), pozitif mekan ve negatif mekan (Alexander, 1977) bağlamında yazılı, sözlü anlatımlar ve görüşmeler sonucu kavrama karşılık gelen ifadelerin temalara göre kodlanmış hali Tablo 9’da verilmiştir.

Taksim meydanına ait, belirlenen etkinlik ve mekan tanımlarının toplam sıklığı (f) ve yüzde dağılımları ile literatürde tanımlanan yabancılaşma, toplumsallaşma, aidiyet ve güven, pozitif mekan, negatif mekan kavramlarına karşılık gelen ifadelerin tekrarlanabilirlik toplam sıklığı (f) ve yüzde dağılımları fiziksel ve algısal değişim analizleri doğrultusunda irdelenmiştir. Günümüz değerlendirildiğinde algısal değişim bağlamında Taksim meydanı yabancılaşma (%26) ve negatif mekan (%32) tanımları, geçmiş değerlendirildiğinde ise toplumsallaşma (%19), pozitif mekan (%14), aidiyet ve güven (%9) tanımları öne çıkan kavramlar olmuştur (Tablo 10).

Tablo 8. Taksim meydanına ait korunmuşluk göstergeleri

	Korunan Etkinlik (%)	Korunan Mekan (%)	Aritmetik Ortalama	
Taksim Meydanı	45	36	40.5	Az Korunan

Şekil 11. Korunan, Az Korunan, Korunmamış alanlarına ilişkin (%) aralığı.

Tablo 9. Taksim meydanına ait geçmiş ve günümüz tanımlamaların temalara ayrılması

Tanımlanan Kavram	Kavrama Karşılık Gelen İfadeler	Kavrama Karşılık Gelen İfadeler
YABAN	...toplumsal karakterin ve diyalogların erozyona uğradığı... Görüşmeci 1	Kavrama Karşılık Gelen İfadeler
	...kent yabancılaşıyor... Görüşmeci 2	...yabancılaştık... Görüşmeci 12
	...insan dışlanarak koruma olmaz... Görüşmeci 3	...küstürdüler... Görüşmeci 13
	...bize ait değil...kimse birbirine selam bile vermiyor... Görüşmeci 6	...bağımızı yok ettiler... Görüşmeci 14
	...yozlaştık...paylaşım yok...yabancılaştım... Görüşmeci 7	...yabancılaştık... Görüşmeci 15
	...saygı kalmadı... Görüşmeci 8	...bize ait değil...yabancılaştık...tanıdık değil... Görüşmeci 16
	...üzüntü...geçmişe özlem...kaybolan şehir kültürü... ...çok farklı... Görüşmeci 9	...kente yabancılaşmanıza yol açıyor... ...kentle aranızda kurulan duygu bağıni koparıyor... ...toplumsal değişim...başkalaşım... Sözlü anlatım 1
	...yok oldu...kayboldu...eskisi gibi kalmadı...yabancı... ...bizden değil... Görüşmeci 11	...paylaşımın azalması...yitirilen alışkanlıklarımız... sığlaştırılan sosyal yaşam...yitirilen anılarımız... yok olan kimlik...yitirilen yaşanmışlıklar... yok edilen mimari doku... Sözlü anlatım 8
TOPLUMSALLAŞMA (geçmiş)	...birbirine saygılı... herkesin birbiriyle selamlaştığı... Görüşmeci 1	...paylaşım vardı... ...komşuluk vardı... Görüşmeci 10
	...her etnik grubun bulunduğu... Görüşmeci 3	...saygı... ...paylaşım... Görüşmeci 15
	...komşuluk ilişkileri çok güzeldi... ...bağlılık vardı... Görüşmeci 6	...saygılıydı...paylaşım vardı... ...yardımseverdi... Görüşmeci 16
	...insanlık, kardeşlik, komşuluk, arkadaşlık vardı... ...paylaşım vardı...sohbet vardı... Görüşmeci 7	...saygı vardı... ...saygı ve medeniyet vardı... Sözlü anlatım 6
	...saygı doluydu, sevgi doluydu... Görüşmeci 8	...paylaşım...ikram... Sözlü anlatım 7
	...sosyal hayat daha ilerdeydi... ...insanlar birbirlerine kibar ve nazik davranırdı... ...selamlaşırdık...paylaşım vardı...komşuluk vardı... Görüşmeci 9	...sosyal zenginlik... ...paylaştığım insanlar... ...büyük bir sosyal işlev görmekteydi... Sözlü anlatım 8
AİDİYET VE GÜVEN (geçmiş)	...tanıdık... Görüşmeci 1	...daha bizdendi...bize aitti... Görüşmeci 11
	...bir anlamı vardı...daha samimiydi... Görüşmeci 2	...eskiden yapılaşma daha bize aitti... Görüşmeci 16
	...her noktası senindi...rahat hissettiğin... ...güvende hissettiğin...özgürce kullandığın... Görüşmeci 4	...aidiyet duygusu olan şehirdi... ...kimliği olan bir şehirdi... Sözlü anlatım 8
POZİTİF MEKAN (geçmiş)	...karakter bütünlüğü...uyum...tanıdık... ...karakterli... Görüşmeci 1	...daha doğaldı...daha yeşildi... Görüşmeci 10
	...mutlu mekan... Görüşmeci 2	...en güzeldi... Görüşmeci 12
	...huzurlu...gidilesi... Görüşmeci 4	...daha sadeydi... Görüşmeci 15
	...doğaldı... Görüşmeci 5	...daha sadeydi...daha gelenekseldi... Görüşmeci 16
	...daha sadeydi... ...daha gelenekseldi... Görüşmeci 6	...uyum içindeydi... ...kentnin gözdesiydi... Sözlü anlatım 1
	...anlaşılır...doğal... Görüşmeci 8	
NEGATİF MEKAN (günümüz)	...kötü örnekler...yoğunluk...kirlilik...karaktersiz... ...yoğun yapılaşma... Görüşmeci 2	...rezalet...tabela kirliliği...yoğunluk...betonarme... ...şehrin dokusu bozuldu... Görüşmeci 12
	...tarihi dokuya aykırı... Görüşmeci 3	...rezalet...doğa yok...yeşil yok... Görüşmeci 13
	...o kadar bölündük ki...bu alanlar kısıtlandı... uğrak yeri oldu... gürültülü...orunluluktan gidilen...bekleme salonuna dönüştü...o kadar bölündük ki... Görüşmeci 4	...doğal bulmuyorum...yeşil yok... Görüşmeci 14
	...yok olmuşluk...yapay...betonlaşmış... Görüşmeci 5	...daha karmaşık... Görüşmeci 15
	...güzel değil...yok olmuşluk... Görüşmeci 6	...daha karmaşık...yoğun...kalabalık... Görüşmeci 16
	...bir karmaşa var... Görüşmeci 8	...güzel değil... Sözlü anlatım 2
	...betonlaştırdık... Görüşmeci 9	...sıradanlaşan...çirkinleşen...doğallığını yitiren...estetik boyutunu yitiren...yapılarla dolu... Sözlü anlatım 8
	...daha yapay...beton...her yeri doldurduk... ...her yer kapandı... Görüşmeci 10	

Tablo 10. Taksim meydanına ait kavramların tekrarlanabilirlik toplam sıklığı ve yüzde dağılımları

	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10	G11	G12	G13	G14	G15	G16	S.an 1	S.an 2	S.an 6	S.an 7	S.an 8	Toplam	Yüzde
Yabancılaşma	1	1	1			2	3	1	4	2	5	1	1	1	1	3	4				4	35	26
Toplumsallaşma	2		1			2	3	1	5	2						3			2	2	3	26	19
Aidiyet ve Güven	1	2		4							2					1					2	12	9
Pozitif Mekan	4	1		2	1	1		1	1	2		1			1	2	2					19	14
Negatif Mekan		5	1	7	3	2		1	1	4		5	3	2	1	3		1			5	44	32

G: Görüşmecileri; S.an.: Sözlü anlatımları; Y.an.: Yazılı anlatımları ifade etmektedir.

Tablo 11. Taksim meydanına ait kavramların tekrarlanabilirlik yüzde dağılımları

	Yabancılaşma	Toplumsallaşma	Aidiyet ve Güven	Pozitif Mekan	Negatif Mekan
Taksim Meydanı	%46	%43	%44	%42	%65

Çalışma alanına ait kavramların tekrarlanabilirlik toplam sıklığı (f) ve yüzde dağılımları incelenmiştir (Tablo 11). Elde edilen veriler doğrultusunda günümüz değerlendirildiğinde Taksim meydanı yabancılaşma ve negatif mekan kavramı tekrarlanabilirlik toplam sıklığına göre en yüksek değere sahiptir. Geçmiş değerlendirildiğinde ise toplumsallaşma, aidiyet ve güven, pozitif mekan kavramlarının tekrarlanabilirlik toplam sıklığına göre en yüksek değere sahip meydan Taksim meydanıdır.

Yapılan görüşmeler doğrultusunda kullanım durumu da sorgulanmış ve görüşmeye katılanların hiçbirinin bu alanları kullanmak istemedikleri ve kullanmadıkları da tespit edilmiştir. Güvenilirlik çalışması için Miles ve Huberman (1994)'in "Güvenilirlik = ((Görüş Birliği): (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) x 100 formülü kullanılmıştır. Tanımlanan kavramlara karşılık gelen ifadelerin güvenilirlik analizinde uyum yüzdesi %100 olarak hesaplanmıştır.

Tartışma ve Sonuçlar

Çevresindeki uzak ya da yakın öteki toplumlarla alışveriş içinde bulunan açık bir sistem olarak görülen kültür kavramı (Emery, 1972); fiziksel çevre ile bir bütün olarak ele alınır ve mekanın bir yansıması olarak kabul görür (Lang, 1987). İnsanların yaşadıkları fiziksel çevreyle anlamlar bulma ihtiyacı (Carr ve diğ., 1992), süreklilik ile sağlanır ve bu durum insanın mekana aidiyet ve güven duygusu oluşturmaya katkı sağlar. Bu araştırma kültürün mekana yansımasının somut bir şekilde değerlendirilebilmesi için etkinliğin, etkinliğe olanak sağlayan mekansal özelliklerin ve algısal boyutunun incelenmesi yönünde planlanmıştır. Tarihi süreç içerisinde değişimi inceleyen Mekan-Bellek ya da Mekan-Kimlik üzerine yapılmış birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar daha çok mimari boyutta olup, tarihi binaların değişimi irdelenmektedir. Değişimin sorgulandığı kentsel kamusal alanlarda ise yine

çevresindeki tarihi binalar ve kamusal alanın fonksiyonuna bağlı olarak o alana yüklenen anlam sorgulanmaktadır.

2863 sayılı Yasa, "taşınmaz kültür varlıklarının korunması, görünümünün ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası" ölçütlerini getirmekle yapının yakın çevresiyle birlikte ele alınmasının önemini gelecek araştırmalar için ön plana çıkarmıştır. Bu durum son dönem tarihi çevre mekansal değişim araştırmalarında yapı ile birlikte çevresinin de ele alınması yaklaşımını arttırmıştır. Danacı; Atık (2013) yaptıkları çalışmada yapı ve çevre ilişkisi analizi için tasarım özelliklerinin sınıflandırılmasında Miccolina (1993), malzeme özelliklerinin sınıflandırılmasında ise Ahunbay (1996), Orbaşlı (2008) ve Insall (2008)'in çalışmalarını temel almış, yapının restorasyon öncesi fonksiyonu, yapı çevresinin bilinen doğal ve yapay unsurları, yapının orjinal konumu, ulaşım durumu ve o zamanlardaki kullanıcı sayısını değerlendirmişlerdir. Bu araştırmada, tarihi süreç içerisinde kültürel değişim fiziksel ve algısal değişim bağlamında sorgulanmış, elde edilen verilerin yorumlanabilmesi için bilimsel sistematik içinde kriterler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın en önemli yanı kültürel değişimi fiziksel (etkinlik ve mekan) ve algısal değişim üzerinden tanımlama yaklaşımıdır.

Fiziksel değişim verilerinin sonuçlarına göre etkinlik değişimi, 1900'ü yıllardan günümüze kadar geçen tarihi süreçte benzer etkinlikler yapılırken bazı etkinlikler de değişim göstermektedir. Taksim meydanı 1900'ü yılların başında sirkülasyon ve deve kervanlarının dinlenme amaçlı kullandıkları alan olarak kullanılırken, 1930'lu yıllardan 2000'li yıllara kadar bayram törenlerinin geçiş merasimleriyle yapıldığı, horonlarla kutlandığı bir alan olmuştur. 2000'li yıllardan günümüze kadar geçen süreçte ise sirkülasyon, dinlenme, rekreasyon, buluşma, sohbet etme olarak değerlendirilmektedir. Yapılan görüşmeler ve incelenen sözlü anlatımlar doğrultusunda elde verilere göre; Taksim meydanına ait geçmiş etkinlik tanımında Bayram kutlama-

ları birinci sırada yer almaktadır. Aylar öncesinden dini ve resmi bayram törenlerine hazırlıkların başladığı, okulların ellerinde bayrak taşıyan öğrencilerle yürüyüş yaptığı, akşam olduğunda askeri fener alayının meşaleler ve bando eşliğinde geçiş törenine katıldığı, sadece kentlinin değil kırsal kesimden de insanların kutlamalar için tören alanına geldiği ve horonlar oynayarak günlerce kutlandığı verileri elde edilmiştir. Taksim meydanına ait geçmiş etkinlik tanımında ikinci sırada Müzik dinletileri ve konserler yer almaktadır. Üçüncü sırayı ise havuz başında yapılan sohbetler, dördüncü sırayı ise Taksim meydanında kahve içmek, tiyatro gösterilerini izlemek etkinlikleri yer almaktadır.

Fiziksel değişim verilerine göre mekan değişimi, Taksim meydanı 1900'lü yıllardan günümüze kadar geçen tarihi süreçte meydan işlevi göstermektedir. Taksim meydanında tarihi yapısal karakterlerin halen ayakta kalması birer kazançtır. 1950'li yıllarda meydanda yer alan Atatürk anıtı günümüzde de meydanda yer almaktadır. 50'li yıllardan itibaren meydanda yer alan daire formundaki havuz ve etrafında oturup sohbet eden insanların yerini günümüzde küçük, dikdörtgen formlu havuzlara ve çocukların ilgisini çeken su oyunlarına bırakmıştır. Günümüzde meydanın alansal olarak büyüklüğünde ve malzeme özelliğinde değişiklik olmuştur. Malzeme özelliğine göre 1900'lü yıllardan 50'li yıllara kadar toprak zemin (doğal malzeme), 50'li yıllarda çakıl zemin ve katlanır sandalyeler (donatısı), 80'li yıllardan itibaren beton zemin (yapay malzeme) ve plastik masa ve sandalyeler günümüzde yerini beton zemine (yapay malzeme) ve ahşap oturma elemanlarına (donatısı) bırakmıştır. Görüşmelerde elde edilen verilere göre görüşmeciler için katlanır sandalye ve masalar günümüzde uygulanan donatılardan daha samimi bulunmaktadır. Farklı dönemlerde fiziki müdahalelere maruz kalan Taksim meydanı elde edilen verilerin sayısallaştırılması sonucu korunmuşluk ölçütlerine göre az korunan alandır. Yine o yıllarda meydanın kuzeybatı köşesinde yer alan kent merkezinin en iyi otellerinden birisi olan Şems oteli ve otelin hemen önündeki şadırvan ve meydanın kuzeydoğu köşesinde yer alan Sümer sineması 50'li yılların sonundan itibaren alanda varlığını sürdürmemektedir. Bu yapıların yıkımı Taksim meydanı ve yakın çevresinin tarihi sürekliliğini zedelemiştir. Anadolu Hanı, atlı ve deve kervanlarının konakladığı iki katlı, toprak zemin tarihi yapı günümüzde işlev değiştirmiş ve yapılan müdahaleler sonucu cephe bağlamında bozulmuş ve yok olmaya terk edilmiştir. Suluhan ise 1980'li yıllara kadar yarı kapalı bir handır. 80'li yılların sonunda yıkılmış ve kapalı iş merkezi halini almıştır. 1900'lü yıllardan günümüze kadar geçen tarihi süreçte Çınar ağacı varlığını halen sürdürmektedir. Belediye binası ve ek binası günümüzde işlev değiştirmiştir, ancak yapısal karakter olarak alanda yer almaktadır. İskenderpaşa camii 1900'lü yıllardan günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. 1920'li yıllarda meydanda yer alan kameriye 50'li yıllardan itibaren mey-

danda yer almamaktadır. 1930'lu yıllarda yer alan kemerli alana giriş ve sütunlu, demir kapılı meydana girişler 80'li yıllardan itibaren kaldırılmıştır. 1940'lı yıllarda meydanın güneyinde yer alan Gazeteciler cemiyet binası günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Yapılan görüşmeler sonucu Taksim meydanına ait geçmiş mekan tanımlarında Sümer Sineması (Türkiye'de yapılan ilk opera binası), Şems Oteli, Yazlık sinemalar ve sinema, park içerisinde yer alan katlanır masa, sandalyeler ile Taksim meydanında yer alan iki katlı, bahçeli, bahçesin de meyve ağaçları olan evler ilk sırayı almaktadır. İkinci sırayı ise meydanın geçmişte bugünkünden daha büyük olduğu belirtilen görüş yer almaktadır. Üçüncü sırayı ise parkın o günkü zemininin çakıl taşlarıyla döşeli olduğu ve bugünkü katlı iş merkezinin yerinde o yıllarda iki katlı, ortasında geniş, açık bir avlusu olan Suluhan yer almaktadır. Parkın doğu, batı kapısı (o yıllarda akşamları kapanan bir yerdir burası), parkın içerisinde yer alan oval havuz, çiçekler ve alanda günümüzde de varlığını sürdüren çınar ağacı dördüncü sırayı almaktadır.

Çalışma alanına ait etkinlik ve mekan tanımlamaları değerlendirildiğinde etkinlik ve mekan arasında mekan değişikliği etkinliğin değişmesi bağlamında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Taksim meydanı etkinlik bakımından değerlendirildiğinde Bayram kutlamaları ve müzik dinletileri etkinlikleri, bu etkinliğin yapıldığı mekan olarak Sümer Sineması (Opera binası)'nın önü ön plana çıkmaktadır. Daha sonraki dönem verilerinin değerlendirilmesinde Sümer Sinemasının yıkılmasıyla bu mekanın önünde yapılan bayram kutlaması ve müzik dinletisi etkinliklerinin kaybolması bu ilişkiyi tanımlayan önemli bulgulardan biridir.

Algısal değişim verilerine göre çalışma alanına ait geçmiş değerlendirildiğinde Taksim meydanına yüklenen pozitif mekan tanımlamalarının toplumsallaşma kavramı ile ilişkili olduğu sınılanmış, bu durumun aidiyet ve güven duygusunu tetiklediği ortaya konmuştur. Toplumsallaşma kavramı görüşmelerde özellikle "birbirine saygılı olmak, selamlaşmak, komşuluk ilişkileri ve bağlılık, paylaşım, sohbet, zengin ve güçlü sosyal hayat" gibi kavramlarla tanımlanırken, bu kavramların oluşturduğu etki pozitif mekanı "karakter bütünlüğü, mutlu-huzurlu mekan, doğal, sade, anlaşılır, geleceksel, yeşil, güzel" kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Pozitif mekanın güçlendirdiği toplumsallaşma kavramı "tanıdık, anlam, samimi, rahat, güven, bize ait, kimlikli" kavramlarıyla Taksim meydanına dair aidiyet ve güven kavramını tanımlamaktadır.

Günümüz değerlendirildiğinde ise negatif mekan tanımlamalarına yer verildiği ve negatif mekan tanımlamalarının da yabancılaşma kavramı ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Görüşme verilerine göre yabancılaşma "toplumsal karakterin ve diyalogların erozyona uğraması, bize ait değil, kimse birbirine selam bile vermiyor, yozlaştık, paylaşım yok, yok oldu/kayboldu/eskisi gibi kalmadı, yoğun yapılaşma,

bağımızı yok ettiler, başkalaşım, paylaşımın azalması, yitirilen alışkanlıklarımız/anılarımız, sığlaştırılan sosyal yaşam, yok olan kimlik, yitirilen yaşanmışlıklar, yok edilen mimari doku” kavramlarıyla tanımlanırken bu kavramların oluşturduğu etki negatif mekanı “kötü örnekler, yoğunluk, kirlilik, karaktersiz, bu alanlar kısıtlandı, gürültülü, zorunluluktan gidilen, yok olmuşluk, yapay, betonlaşmış, bir karmaşa var, her yer kapandı, şehrin dokusu bozuldu, doğa yok, yeşil yok, yoğun, kalabalık, sıradanlaşan, çirkinleşen, estetik boyutunu yitiren” kavramlarıyla ilişkilendirmiştir.

Görüşmeler sonucu elde edilen verilere göre özellikle belirli yaşın üzerindeki insanların mekanlara yapılan müdahaleler sonucunda geçmiş kullanım kültürünün günümüze taşınmayıp kaybolduğundan şikayet ettikleri ve bu nedenle gençlik dönemlerinde kullandıkları bu alanları günümüzde kullanmadıkları belirlenmiştir. Bu durum kentsel mekana dair fiziksel değişimin kültürel değişimle uyumsuzluğunu ve insan-mekan arasında yaşanan yabancılaşmayı doğrular niteliktedir. Araştırmanın başında tanımlanan yabancılaşma, toplumsallaşma, aidiyet ve güven, pozitif mekan ve negatif mekan kavramları yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler doğrultusunda sınılanmış ve insanların günümüzü tanımlarken negatif mekan tanımlarını ifade ettiklerini ve hem birbirlerine hem de mekana yabancılaştıklarını belirlemiştir. Geçmiş tanımlarken ise insanlar toplumsallaşmaya yönelik tanımlamalara öncelik vermiş, pozitif mekan tanımlarını kullanmış ve bu durumu aidiyet, güven duygusuyla ilişkilendirmişlerdir.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri kentsel mekanlar için kültürel değişim etkinlik değişimi ve beraberinde fiziksel değişim de gerçekleştirdiğinde ancak kullanıcının mekana uyum sağlayabileceği ve buna bağlı olarak mekansal algılanabilirliğin artabileceğidir. Çünkü değişim insan ve mekan arasındaki bağı azaltmakta ve böylece mekansal süreklilikteki kopukluk negatif mekanlar üretmektedir. Fiziksel sürekliliğin sağlanmaması durumunda insanın mekana ve paralelinde birbirlerine yabancılaşması beklenir. Bu durum da kaçınılmaz olarak bireyin uyum ve aidiyet duygusunda azalmaya neden olacaktır. Dolayısıyla insanların yabancılaştığı mekanlar yerine yeni tasarımlarda kültürel ve fiziksel sürekliliği sağlanan mekanlara ve geçmişte o mekanlarda yapılan etkinliklere yer verilmesidir. Ayrıca kentsel açık mekanlar tasarlanırken geçmiş dönemlerde o alanda yer alan mekansal özellikler ve etkinlik verileri öncelikli olarak değerlendirilmeli ve tasarıma yansıtılmalıdır.

Kaynaklar

AHUNBAY, Z. (1996) Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul: YEM yayın, ISBN: 975-74-38-38-3, ss. 188.
 ALTUNİŞİK, R. vd. (2002). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F., Sakarya Kitabevi, ikinci Baskı, Adapazarı.

ALEXANDER, C. vd. (1977) A Pattern Language. New York: Oxford University Press.
 AŞUT, A. (2009) Trabzon’u Anlamak, Trabzon’un Kültürel Yaşamından Kesitler, İletişim Yayınları, İstanbul, 281.
 BALCI, Ş. (2007). Bir Siyasal Kültür Yaratıcısı Olarak Siyasal Toplumsallaşma ve Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Medyanın İşlevleri, Medya ve Ötesi, (Der. Bilal Arık, Mustafa Şeker), Konuya: Tablet Yayınları
 BATUR, C. (1975) Identification and self-adaptive control, University of Leicester.
 BERRY, J. W., (1981) Cultural Ecology and Individual Behavior, Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research, I. Altman, A. Rapoport, J.F. Wohwill, (der.), Vol. 4 Plenum Press, 83-105.
 BERRY VD., G., (1959). Anatomical studies of the circle of Willis in normal brain. AMA Archives of Neurology & Psychiatry 81.4,409-418.
 CARR, S., FRANCIS, M., RIVLIN, L., G. ve STONE, A., M., (1992). Public Space, Cambridge University Press, New York, NY, USA.
 COHEN, Y., (1968) Man in adaptation. Chicago: Aldine.
 ÇAKMAKLI, D., (1992) Bina Kentsel Çevre İlişkisi, İTÜ Yayınları, İstanbul.
 ÇAPA, M., ÇİÇEK, R., (2004). Yirminci yüzyıl başlarında Trabzon’da yaşam. Vol. 20. Serander.
 DANACI, H., ATİK, M. (2013). Tarihsel Çevre Peyzajlarında Yapı ve Çevre İlişkisi, Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 6, sayı 11.
 EMERY, F., E., (1972) Systems Thinking. Harmondsworth: Penguin.
 ERİM, M., (2007) Türkiye’de Restorasyon Çalışmaları ve Restorasyon İşletmelerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Mersin, ss. 193.
 EYÜCE, Ö. (2000). Meydanlar. Ege Mimarlık Dergisi 34.2: 11.
 GÖKGÜR, P., (2008) Kentsel mekanda kamusal alanın yeri. Bağlam Yayıncılık.
 GÜR, Ö.Ş. (1996). Mekan Örgütlenmesi, Gür yayıncılık, Trabzon.
 GÜVENÇ, B. (2008). Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları, Boyut Matbaacılık A.Ş., İstanbul.
 INSALL, D. (2008) Living Buildings, Architectural Conservation: Philosophy, Principle and Practise, Australia, Mulgrave Vic: Images Publishing Group, 9781864701920, pp.
 İÇLİ, G., (2001). Küreselleşme ve Kültür, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 25.
 İNCEOĞLU, M., AYTUĞ, A. (2009). Kentsel mekânda kalite kavramı. Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi 4.3:131-146.
 KAHYA, C., N.; SAĞSÖZ, A., (2004). “Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri”, Planlama Dergisi, Cilt 4.
 KARAÇAVUŞ, A. (2011). Toplumsal Mekânın Merkezinin Değişimi Üzerine Bir Deneme: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon’da Geleneksel Yaşamın Hükümsüzleşmesi. Karadeniz İncelemeleri Dergisi 10.10.
 KOALHOUS; MAU, (1995).
 LANG, J. (1987) Creating architectural theory: The role of behavioral sciences in environmental design, Van Nostrand Reinhold, NY, 177.
 LANG, J., (1994). Urban Design: The American Experience, John Wiley & Sons, Inc. USA.
 MILES, M. B., HUBERMANN, A. M., (1994) An expanded sourcebook qualitative data analysis, London. Sage Publications.

- MICOULINA, E. (1993) The History of Gardens and the Evaluation of the Environment, ICOMOS, Historic Gardens and Sites, ss. 71-79.
- NIMKOFF, M. F., MIDDLETON, R., (1960) Types of Family and Types of Economy, American Journal of Sociology, 215-225.
- ORBAŞLI, A. (2008) Architectural Conservation, Principle and Practise, Oxford, UK, Blackwell Publishing, ISBN: 978-0-632-04025-4, ss. 227.
- ÖZDEMİR, Y. B. (2011) Trabzon Şehrengizi, Birinci Kitap, Yaşar Bedri Özdemir, Mor Taka Kitaplığı.
- ÖZEN, H. (2014). Kentsel Kamusal Alanlarda Değişim: Trabzon Kenti Örneğinde Mekan ve Bellek Bağlamında Değerlendirme, Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kocaeli.
- ÖZEN, H., SÜRÜL, A. (2002). Kimlik ve Mekan; Trabzon Taksim Meydanı Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu 2, Bildiri Kitabı, Mimarlar Odası Adana Şubesi, 124-144, Adana.
- ÖZER, M. N., AYTEN M. A., KUNTAY O. (2005). Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları. Planlama Dergisi 33:96-103.
- ÖZER, A., (2011) Trabzon'dur Yolumuz-2, Trabzon'un Kalbi Meydan, Heyamola Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- PELTO, P., (1968) The Deffrence Between Tight and Loose Societies, Transaction, 37-40.
- RAPOPORT, A. (2004). Kültür Mimarlık Tasarım, çev. Selçuk Batur, Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul.
- ROWE, P. (1993). WHO Manuel for the standardized investigation and diagnosis of the infertile couple, Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge
- SCHULZ, N., C., (1971) Existence, space and architecture, Praeger, New York, 9-36.
- TULUK, Ö.İ. ve DÜZENLİ, H.İ. (2010). Trabzon Kent Mirası, Yer-Yapı-Hafıza, Klasik Yayınları, İstanbul, 61. kitap.
- Trabzon, (2009). İl Kültür Turizm Müdürlüğü Arşivi.
- Trabzon Belediyesi arşivi 1. (1939) Lambert Trabzon İmar Planı Trabzon Belediyesi arşivi 2. (1967) Trabzon İl Etüt Projesi Trabzon Belediyesi arşivi 3. (1986) Trabzon İmar planı.
- Trabzon Belediyesi arşivi 4. (2001) Trabzon İmar planı Trabzon Belediyesi arşivi 5. (2014) Trabzon İmar planı.
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H., (2005) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.